

SUOMALAISTEN JUOMISKERTOJEN OMINAISUUDET VUOSINA 1976 JA 1992

Vuonna 1969 voimaan tullutta uutta alkoholia seurasi alkoholin kulutuksen nopea lisääntyminen. Kasvuvaiheessa juomatavat raajuuntuivat, naisten osuus kulutuksesta kasvoi ja alkoholijuomat tunkeutuivat uusiin sosiaalisiin tilanteisiin. Kulutus kasvoi aina vuoteen 1974, minkä jälkeen se pysyi melko tasaisena 1980-luvun alkuvuosiin saakka. Vaakan kulutuksen vaiheessa juomatavat pysyivät pääpiirteittäin ennallaan. 80-luvun toisella puoliskolla Suomi oli yksi niistä harvoista maista, joiden kehitys poikkesi yleisestä eurooppalaisesta linjasta. Kun alkoholin kulutus muissa maissa laski, se kääntyi Suomessa kasvuun. Alkoholin kulutuksen kasvu antaa tilaa myös juomatapojen muutoksille. Juomatapojen kuvauksen kannalta on tärkeitä tietää, miten kulutus jakautuu erityyppisten juomiskertojen kesken, siis missä tilanteissa, kenen seurassa ja miten paljon kerralla juodaan.

Tässä artikkelissa kuvataan juomiskertojen ominaisuuksia vuosien 1976 ja 1992 juomatapatutkimusten juomiskerta-aineistojen varassa. Juomiskerta-aineiston omimpana käyttöalueena on pidetty niiden sosiaalisten tilanteiden tutkimista, joissa alkoholia käytetään. Tästä mahdollisuudesta huolimatta kertatietoja hyödyntävät analyysit ovat usein keskittyneet kuvaamaan sitä, miten anonymit juomiskerrat jakautuvat veren alkoholipitoisuuden, nautittujen juomien, viikonpäivien, juomispaikan ja seuran koon mukaan. Tämä näkökulma antaa yleiskuvan suomalaisten juomiskertojen ominaisuuksista mutta ei erityyppisten

juomiskertojen ominaislaadusta. On tärkeitä tietää, mikä on yleistä ja mikä harvinaista, mutta on myös tärkeitä tietää, mitkä ovat kunkin tyyppisen juomiskerran ominaispiirteet.

Taulukoissa muutosten tarkastelua ohjaa kolme teemaa: Kohdistuuko kulutuksen kasvu pienkäyttökertoihin vai onko myös humaltuminen yleistynyt? Mitä juomiskerrat kertovat alkoholin ja arjen suhteesta? Entä mitä ne kertovat miesten ja naisten suhteesta?

AINEISTOT

Vuoden 1976 juomatapatutkimuksessa haastateltiin 2 835 suomalaista. Vastausprosentti oli 95. Vuonna 1992 haastateltiin 3 446 henkilöä. Vastausprosentti oli 87. Näytteet edustavat 15–69-vuotiasta väestöä.

Haastattelut tehtiin molempina vuosina pääosin syyskuussa. Raportti perustuu viikkoarvioon eli kaikkiin haastatteluja edeltäneelle viikolle sattuneisiin juomiskertoihin. Syysviikon juomiskerrat kuvaavat suomalaisten alkoholin käytön perustasoa, josta puuttuvat vuotuisjuhlat ja lomakausi. Edustavan näytteen viikkokartoitus on samalla edustava näyte väestön juomiskerroista. Viikkokartoitukseen tulleiden juomiskertojen määrä oli 2 545 vuonna 1976 ja 3 881 vuonna 1992. Puuttuvien tietojen vuoksi taulukoiden tosiasialliset tapausmäärät vaihtelevat hiukan.

Juomiskertojen kuvauksessa käytetään juomien määriä, juomisen ajankohtaa, juomis-

Taulukko 1. Juomiskertojen lukumäärä sukupuolen ja iän mukaan vuosina 1976 ja 1992

	juomiskertojen lukumäärä		kasvu- prosentti 92/76	väestöryhmän osuus kaikista kerroista (%)	
	1976	1992		1976	1992
naiset	988 265	1 485 750	+50	32	36
miehet	2 053 010	2 589 300	+26	68	64
yhteensä	3 041 275	4 075 050	+34	100	100

paikkaa ja juomaseuraa. Ensin tarkastellaan, miten juomiskerrat jakautuvat pieniin ja suuriin kertoihin. Seuraavaksi katsotaan, miten alkoholin käyttö jakautuu eri viikonpäiville ja erityyppisiin juomisympäristöihin. Lopuksi tarkastellaan juomaseurueiden koostumusta. Kaiken aikaa käsitellään rinnan miehiä ja naisia.

Juomiskerran rajuutta kuvataan veren alkoholipitoisuudella. Se on sikäli parempi mittari kuin kertakulutus, että sitä laskettaessa otetaan huomioon juomiskerran kesto ja haastateltavan paino (veren alkoholipitoisuuden määrittämisestä ks. Simpura 1985, liite 2). Jälkimmäinen on erityisen tärkeä, kun verrataan miehiä ja naisia.

Juomiskerrat on jaettu kahteen ryhmään: alle yhden promillen pienkerrat ja vähintään yhden promillen humalakerrat (Kiianmaa 1993, 49–50). Yhden promillen humalatilan naiset saavuttavat juomalla noin 5 pulloa keskiolutta, 2/3 pulloa mietoa viiniä tai 1/3 pulloa kirkasta viinaa. Miehillä promillen humalatilaan johtava alkoholimäärä saadaan noin 7 pullosta keskiolutta, 1 pullosta mietoa viiniä tai 1/2 pullosta kirkasta viinaa (Sillanaukee 1993).

Juomiskertojen useutta ja ominaisuuksia kuvataan seuraavin tavoin. Ensinnäkin on estimointikertoimia käyttäen laskettu, kuinka monta juomiskertaa naisille ja miehille kertyy syysviikolla. Lisäksi on laskettu kunkin juomiskertatyypin prosenttinen osuus. Edelleen on laskettu kunkin juomiskertatyypin muu-

tosprosentti vuodesta 1976 vuoteen 1992. Kasvuprosentit ovat hyödyllisiä silloin, kun halutaan kiinnittää huomiota siihen, miten paljon erityyppiset juomiskerrat ovat lisääntyneet.

Juomiskertojen yleisyyttä kuvaavien tietojen lisäksi on tarkasteltu sitä, mikä on pien- ja humalakertojen osuus erityyppisillä juomiskerroilla.

JUOMISKERTOJEN LUKUMÄÄRÄ JA RAJUUS

Kertomalla tutkimusaineistoon sisältyvien juomiskertojen lukumäärä otantasuhteen mukaisilla estimointikertoimilla (1976 1 195 ja 1992 1 050) saadaan syysviikon juomiskertojen kokonaismääräksi vuonna 1976 naisille vajaa miljoona ja miehille hieman yli kaksi miljoonaa kertaa (taulukko 1). Kuusitoista vuotta myöhemmin suomalaisten ilmoittamisessa juomiskerroissa ylitetään neljän miljoonan raja. Naisten osuus on hieman alle 1,5 miljoonaa ja miesten hieman yli 2,5 miljoonaa.

Naisten juomiskerrat ovat lisääntyneet nopeammin kuin miesten. Siitä huolimatta naisten osuus kaikista juomiskerroista on kasvanut vain hieman. Sukupuolten välinen ero ei ole paljoa kaventunut. Valtaosa juomiskerroista on edelleen miesten juomiskertoja.

Suomalaisten juomiskertojen lukumäärä on kasvanut yli miljoonalla juomiskerralla. Juomiskertojen jakautuminen eri promilleluokkiin on pysynyt pääpiirteissään samana. Suu-

rin osa juomiskerroista on pienkertoja. Suomalaisen juomisessa humalakerrat ovat kuitenkin lisääntyneet nopeammin kuin pienkerrat (taulukko 2). Humalakertojen kasvuprosentti on naisilla 87 ja miehillä 36. Pienkertojen kasvuprosentti on naisilla 39 ja miehillä 20. Kulutuksen kasvu on siten merkinnyt myös humaltumisen lisääntymistä.

JUOMISEN VIIKKORYTMI

Juomisen viikkorytmi kuvastaa alkoholin ja arjen suhdetta. Alkoholin nauttiminen muutoinkin kuin viikonloppuisin ja juhlapäivinä on osoitus alkoholin käytön liittymisestä normaaliin arkeen.

Miljoonan juomiskerran lisäys ei ole tasoitannut kertojen viikonpäiväjakaumaa. Molemmilla sukupuolilla käyttö kasautuu jopa aikaisempaa voimakkaammin viikonloppuun (taulukko 3). Perjantain, lauantain ja sunnuntain osuus kaikista juomiskerroista on vuonna 1992 miehillä 60 ja naisilla 68 prosenttia. Vuonna 1976 vastaavat luvut olivat miehillä 56 ja naisilla 62 prosenttia.

Pienkertojen ja humalakertojen viikkorytmi on pääpiirteittäin varsin samanlainen (taulukko 3). Kummallakin sukupuolella sekä pien- että humalakertoja on eniten lauantaisin ja toiseksi eniten perjantaisin.

Viikonlopun juomiskerrat ovat lisääntyneet sekä naisilla että miehillä enemmän kuin alkuvuikon kerrat (taulukko 3). Molemmilla sukupuolilla sekä alku- että loppuviikon humalakerrat ovat lisääntyneet nopeammin kuin pienkerrat. Naisilla loppuviikon humalakertojen kasvuprosentti on huikkea: humalakertojen määrä on kaksinkertaistunut.

Juomiskertojen jakautuminen pien- ja humalakertoihin eri viikonpäivinä kuvastaa sekin arjen ja alkoholin suhdetta (taulukko 4). Olisi luontevaa ajatella, että alkuvuikon juomiskerroilla humalakertojen osuus olisi pienempi kuin viikonloppuna.

Naisilla juomisen yleisilme on kumpanakin tutkimusvuonna hyvin samanlainen sekä

Taulukko 2. Erityyppisten juomiskertojen prosenttinen osuus vuosina 1976 ja 1992 (% juomiskerroista) ja kasvuprosentit vuodesta 1976 vuoteen 1992

	humalakertojen osuus, %	kasvuprosentit 92/76	pienkerrat	humalakerrat
naiset				
1976	12			
1992	15	+39		+87
miehet				
1976	27			
1992	30	+20		+36
yhteensä				
1976	22			
1992	25	+27		+45

alku- että loppuviikon päivinä. Myös miehillä alku- ja loppuviikon jakauma on säilynyt melko muuttumattomana, mutta heillä humalakertojen osuus on loppuviikolla selvästi suurempi kuin alkuvuikolla. Sukupuoliero alku- ja loppuviikon juomatavoissa on vuonna 1992 yhtä suuri kuin vuonna 1976. Naisilla myös loppuviikon tilanteet ovat voittopuolisesti pienkertoja, mutta miehillä joka kolmas loppuviikon juomiskerta päättyy humalaan.

Käyttökertojen lisääntyminen ei ole tasoitannut juomiskertojen viikkorytmiä, vaan pikemminkin viikonlopun osuus on entisestään korostunut. Yllätyksellisintä on, että humalakerrat ovat lisääntyneet nopeammin kuin pienkerrat sekä alku- että loppuviikolla.

JUOMISYMPÄRISTÖT

Suomalaisen miehen juomisesta saa toisinaan sellaisen kuvan, että se tapahtuu mahdollisimman usein miesryhmässä ja sellaisessa paikassa, jossa pääsee pois naisten ja lasten keskuudesta: ”Ravintolaan pääsemiseksi

Taulukko 3. Juomiskertojen viikkorytmi vuosina 1976 ja 1992 (% juomiskerroista) ja kasvuprosentit vuodesta 1976 vuoteen 1992

		viikonpäivä						
		ma	ti	ke	to	pe	la	su
kaikki kerrat								
naiset	1976	9	9	10	10	19	31	12
	1992	6	8	10	8	22	36	10
miehet	1976	9	12	13	10	17	28	11
	1992	8	10	12	9	20	30	10
yhteensä	1976	9	11	12	10	18	29	11
	1992	7	9	11	9	21	32	10
pienkerrat								
naiset	1976	9	8	10	10	19	30	13
	1992	7	8	9	8	20	37	10
miehet	1976	11	13	14	11	16	23	11
	1992	9	12	14	10	18	26	11
yhteensä	1976	10	11	13	11	17	26	12
	1992	8	10	11	9	19	30	11
humalakerrat								
naiset	1976	8	10	11	5	19	39	7
	1992	4	6	10	8	30	35	6
miehet	1976	5	9	11	9	18	39	9
	1992	5	6	9	8	25	40	6
yhteensä	1976	6	9	11	8	18	39	9
	1992	5	6	9	8	26	39	6
kasvuprosentit 92/76		ma-to			pe-su			
kaikki kerrat								
naiset			+31				+ 63	
miehet			+11				+ 40	
yhteensä			+16				+ 48	
pienkerrat								
naiset			+21				+ 50	
miehet			+ 8				+ 33	
yhteensä			+12				+ 40	
humalakerrat								
naiset			+52				+106	
miehet			+14				+ 49	
yhteensä			+21				+ 59	

keksitään monenlaisia keinoja -- Sisään voidaan poiketa roskapussin vientimatalla tai livahtaa vaikkapa suoraan kerrostalon saunasta, niin että märkä pyyhe pitää jättää narikkaan” (Sulkunen & al. 1985, 179).

Tätä taustaa vasten on ehkä yllättävää, että sekä naisten että miesten juomisesta valtaosa tapahtuu kotiympäristössä ja nimenomaan omassa kodissa (taulukko 5). Vuonna 1992 molempien sukupuolien juomiskerroista lähes puolet sijoittui omaan kotiin.

Anniskeluympäristössä tapahtuvien juomiskertojen osuus on molemmilla sukupuolilla samaa suuruusluokkaa. Miehet sen sijaan juovat hiivenen useammin kuin naiset muualla kuin koti- tai anniskeluympäristössä eli vähän missä vain.

Taulukossa 6 esitetään koti- ja anniskelu- ympäristössä tapahtuvien juomiskertojen jakautuminen pien- ja humalakertoihin. Ravintolatutkimuksissa on usein pohdittu sitä, hilitseekö vai lisääkö ravintolaympäristö alkoholin kulutusta (Simpura 1989). Anniskelu- ympäristö on humalavoittoisempi kuin kotiympäristö. Kotiympäristössä humalakertojen

osuus on pienempi kuin ravintolassa, ja pien- ja humalakertojen osuus on pysynyt kuudentoista vuoden aikana muuttumattomana.

Anniskeluympäristön juomiskerrat ovat muuttuneet molemmilla sukupuolilla märem-

Taulukko 4. Erityyppisten juomiskertojen osuus alkuviikon ja viikonlopun juomiskerroista vuosina 1976 ja 1992 (% ao. viikonpäivien juomiskerroista)

	pienkertojen osuus, %		humalakertojen osuus, %	
	1976	1992	1976	1992
naiset				
ma-to	89	86	11	14
pe-su	88	84	12	16
miehet				
ma-to	79	78	21	22
pe-su	67	64	33	36
yhteensä				
ma-to	82	81	18	19
pe-su	74	72	26	28

Taulukko 5. Pääasialliset juomisympäristöt vuosina 1976 ja 1992 (% juomiskerroista) ja kasvuprosentit vuodesta 1976 vuoteen 1992

	naiset		kasvu-% 92/76	miehet		kasvu-% 92/76	yhteensä		kasvu-% 92/76
	1976	1992		1976	1992		1976	1992	
kotiympäristö	70	72	+54	65	69	+32	67	70	+40
koti	52	49		51	49		51	49	
toisen koti	16	11		10	7		12	8	
mökki	–	8		–	8		–	8	
sauna	3	4		5	5		4	4	
anniskeluympäristö	24	21	+33	24	22	+15	24	22	+21
ravintola	23	19		18	18		20	18	
keskiolutbaari	1	2		5	4		4	3	
muu ympäristö	6	6	+70	11	10	+ 5	10	8	+18

– Paikkavaihtoehtoa ei esitetty omana vaihtoehtona.

Muu ympäristö: kulkuneuvo, työpaikka, yleinen hui- tai juhlapaikka, ulkona harrastusten parissa, rapussa, porttikäytävässä, muualla.

Taulukko 6. Erityyppisten juomiskertojen osuus koti- ja anniskeluympäristössä vuosina 1976 ja 1992 (% ao. ympäristötyyppin juomiskerroista)

	pienkertojen osuus, %		humalakertojen osuus, %	
	1976	1992	1976	1992
naiset				
kotiympäristö	90	89	10	11
anniskeluympäristö	82	75	18	25
miehet				
kotiympäristö	76	74	24	26
anniskeluympäristö	71	58	29	42
yhteensä				
kotiympäristö	81	79	19	21
anniskeluympäristö	74	64	26	36

Taulukko 7. Juomiskertojen jakautuminen juomaseuran koon mukaan vuosina 1976 ja 1992 (% juomiskerroista) ja kasvuprosentit vuodesta 1976 vuoteen 1992

	1976	1992	kasvuprosentti 92/76
naiset			
yksin	10	10	+48
2 henkeä	30	34	+72
3-4 henkeä	33	30	+35
5-10 henkeä	18	19	+60
yli 10 henkeä	8	6	+ 8
	99	99	
miehet			
yksin	23	14	-22
2 henkeä	27	35	+59
3-4 henkeä	31	30	+24
5-10 henkeä	15	16	+35
yli 10 henkeä	5	6	+41
	101	101	
yhteensä			
yksin	18	12	-10
2 henkeä	28	35	+64
3-4 henkeä	32	30	+28
5-10 henkeä	16	17	+45
yli 10 henkeä	6	6	+26
	100	100	

miksi. Vuonna 1992 naisten anniskeluker- roista neljännes ja miesten kerroista peräti 42 prosenttia on humalakertoja. Vuonna 1976 luvut olivat 18 ja 29 prosenttia. Humalakerto- jen lisääntyminen on siten ollut nimenomaan ravintolassa tapahtuvien humalakertojen enentymistä. Ravintolakertojen humalavoit- toisuus voi olla yhteydessä ikään. Ravintolas- sa käyvät useimmin alle 30-vuotiaat, joiden juominen on myös muissa ympäristöissä ra- jumpaa kuin vanhempien ikäryhmien.

JUOMASEURAT

Taulukossa 7 esitetään juomaseurojen jakau- tuminen koon mukaan. Juomakumppanien lukumäärissä on kuudentoista vuoden aikana tapahtunut yksi suuri muutos. Miehet tyytyvät huomattavasti harvemmin kuin aikaisemmin pelkästään omaan seuraansa. Miesten yksin- juomiskerrat ovat vähentyneet jopa absoluut- tisesti. Sekä miehet että naiset juovat vuonna 1992 useimmiten kahteen pekkaan. Naisten juomisen runsastuessa parisuhteessa elävän miehen ei ilmeisesti tarvitse yhtä usein kuin aikaisemmin seurustella vain pullon kanssa. Sukupuolten ero yksinjuomisessa on huomattavasti kaventunut.

Juomaseuran koon ja juodun määrän välillä on todettu yhteys: yksinjuomiskerroilla juo- daan vähiten. Seuran koon kasvaessa kerta- kulutuskin kasvaa (Simpura 1985, 94-95).

Miehillä humalakertojen osuus on kaiken- kokoisissa seuroissa suurempi kuin naisilla (taulukko 8). Samalla kun miesten yksinjuo- minen on vähentynyt, humalakertojen osuus miesten yksinjuomiskerroista on kasvanut vuonna 1992. Naisilla humalakertojen osuus on kasvanut eniten kahden hengen seuroissa.

”Normi ’saa juopua’ on kuulunut ensisijai- sesti miehille ja ennen kaikkea miehille juomaringille. Nainen on tähän rinkiin pääs- syt vasta tällä vuosisadalla, ja naisten omat ringit ovat vasta tulollaan” (Virtanen 1982). Naisten lisääntynyt alkoholin käyttö on tuonut muassaan sen, että juomaseurojen sukupuoli-

kokoonpano on selvästi muuttunut kuudentoista vuoden aikana.

Muutokset juomaseurojen sukupuolikokoonpanossa (taulukko 9) kertovat siitä, että naiset ja miehet juovat aikaisempaa useammin keskenään. Naisrinkien osuus juomaseuroista ei ole kasvanut. Miesten juominen yksin tai miesseurassa on vähentynyt sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. Vuonna 1976 miesten juomiskerroista vain 49 prosentissa oli mukana naisia. Vuonna 1992 miesten kerroista jo 67 prosentissa juomakumppaneina on myös naisia. Sekä naisten että miesten keskuudessa sekaseuroissa tapahtuvat juomiskerrat ovat lisääntyneet eniten. Tämä merkitsee sitä, että alkoholi on entistä useammin osa sukupuolten keskinäistä kanssakäymistä ja parisuhdetta (Paakkanen & Simpura 1993).

Hollantilainen tutkimus osoittaa, että juomisen tahti on kiivaampi ja juomamäärä suurempi nuorten miesten juomaseuroissa kuin pienemmissä ja harvalukuisemmissa tyttöporukoissa. Sekaryhmien alkoholin käyttö sijoittuu puhtaiden poika- ja tyttöryhmien välille. Molemmilla sukupuolilla juomisen tahti on hitaampaa silloin, kun juodaan parisuhdekumppanin kanssa, kuin silloin, kun juodaan suuremmassa joukossa. Pojat mukautuvat enemmän kuin tytöt kulloisenkin ryhmän juomatahtiin (van de Goor 1990).

Seuraavassa katsomme, miten seurojen sukupuolikokoonpano vaikuttaa suomalaisten juomisen luonteeseen. Ovatko sekaseurat käyttökertoina pienkertavoittoisia?

Miehillä omaa sukupuolta olevat juomaseurat ovat molempina tutkimusvuosina kaikkein humalavoittoisimpia (taulukko 10). Sekaseuroissa he juovat hillitymmin. Naisilla humalakertojen osuus naisseuroissa on vuonna 1992 noussut sekaseurojen humalakertaosuuden tasolle. Sen sijaan sekaseurassa juominen ei ole muuttunut naisten kohdalla rajummaksi. Tutkimukset osoittavat, että ulkoiset tekijät, jopa sellaiset elämäntilanteen muutokset kuten työttömyys, eivät vaikuta naisten juomiseen samalla tavalla kuin miehillä (Mustonen & Paakkanen & Simpura 1993). Sen sijaan

Taulukko 8. Erityyppisten juomiskertojen osuus erikokoisissa seuroissa vuosina 1976 ja 1992 (% ao. seuratyypin juomiskerroista)

	pienkertojen osuus, %		humalakertojen osuus, %	
	1976	1992	1976	1992
naiset				
yksin	93	95	7	5
2 henkeä	91	83	9	17
3–4 henkeä	87	87	13	13
5–10 henkeä	83	79	17	21
yli 10 henkeä	90	87	10	13
miehet				
yksin	86	76	14	24
2 henkeä	76	78	24	22
3–4 henkeä	68	66	32	34
5–10 henkeä	60	60	40	40
yli 10 henkeä	62	57	38	43
yhteensä				
yksin	88	82	12	18
2 henkeä	81	79	19	21
3–4 henkeä	74	74	26	26
5–10 henkeä	68	68	32	32
yli 10 henkeä	75	68	25	32

Taulukko 9. Juomiskerrat seuran sukupuolikokoonpanon mukaan vuosina 1976 ja 1992 (% juomiskerroista) ja kasvuprosentit vuodesta 1976 vuoteen 1992

	1976	1992	kasvuprosentti 92/76
naiset			
ei seuraa	10	10	+48
nainen naisseurassa	16	14	+39
sekaseura	74	76	+54
	100	100	
miehet			
ei seuraa	23	14	-22
mies miesseurassa	28	19	-13
sekaseura	49	67	+74
	100	100	
yhteensä			
ei seuraa	19	12	-10
vain omaa sukupuolta	24	17	- 2
sekaseura	58	70	+66
	101	99	

Taulukko 10. Erityyppisten juomiskertojen osuus sukupuolen mukaisissa juomaseuroissa vuosina 1976 ja 1992 (% ao. seuratyypin juomiskerroista)

	pienkertojen osuus, %		humalakertojen osuus, %	
	1976	1992	1976	1992
naiset				
ei seuraa	93	95	7	5
nainen naisseurassa	92	82	8	18
sekaseura	86	84	14	16
miehet				
ei seuraa	86	76	14	24
mies miesseurassa	61	57	39	43
sekaseura	73	72	27	28
yhteensä				
ei seuraa	88	82	12	18
vain omaa sukupuolta	68	64	32	36
sekaseura	79	77	21	23

naisten mukanaolo juomaseurassa näyttää myös Suomessa hillitsevän miesten juomista.

Miesten ja naisten juomaseurat ovat vuonna 1992 hyvin samanlaisia (taulukko 11). Parisuhteen asema suomalaisten juomisessa on huomattava. Alkoholia on nautittu parisuhdekumppanin kanssa 69 prosentissa naisten ja 65 prosentissa miesten juomiskerroista. Toiseksi yleisin juomaseura kummallakin sukupuolella on ystäväpiiri. Uusia kontakteja alkoholin avulla solmitaan harvoin, sillä ennestään tuntemattomia henkilöitä on ollut vain 4 prosentissa juomaseuroista. Työtovereiden merkitys miesten tai naisten juomaseurana on perhepiiriin verrattuna vähäinen.

Humalakertojen osuus erilaisissa seuroissa on pienin silloin, kun juodaan puolison tai sukulaisten kanssa. Miesten seuroista humalavoittoisin on ystäväpiiri, jonka seuratyypin juomiskerroista peräti yli puolet johtaa jo humalaan. Naiset humaltuvat seurustelukumppanin kanssa juodessaan useammin kuin muulloin. Vakiintuneessa parisuhteessa kumpikin sukupuoli juo hillitymmin. Tämä johtu-

nee siitä, että seurustelukumppanuus on osa sitä ikävaihetta, jolloin varsinkin naiset käyttävät alkoholia rajummin kuin perheen perustamisen jälkeen (Ahlström 1985; Paakkanen 1992).

YHTEENVETO

1. Syysviikon juomiskertojen lukumäärä kasvoi hieman yli miljoonalla vuodesta 1976 vuoteen 1992. Sukupuolten välinen ero ei paljoa kaventunut. Valtaosa juomiskerroista on edelleen miesten juomiskertoja.

2. Juomiskertojen jakautuminen pien- ja humalakertoihin on pysynyt pääpiirteissään ennallaan. Vähintään yhden promillen humalakertojen osuus on naisilla 15 prosenttia ja miehillä 30 prosenttia vuoden 1992 juomiskerroista.

3. Molemmilla sukupuolilla mutta etenkin naisilla humalakerrat ovat lisääntyneet nopeammin kuin pienkerrat.

4. Käyttökertojen lisäksi ei ole tasoittanut

Taulukko 11. Juomiskertojen jakautuminen seuran sosiaalisen kokoonpanon mukaan ja erityyppisten kertojen osuus kunkin seuratyypin juomiskerroista vuonna 1992

	% juomiskerroista	% ao. seuratyypin juomiskerroista	
		pienkerrat	humalakerrat
naiset			
av(i)opuoliso	59	89	11
seurustelukumppani	10	63	37
sukulaisia	22	92	8
ystäviä, tuttavvia, naapureita	30	73	27
työtovereita	15	83	17
tuntemattomia	4
miehet			
av(i)opuoliso	56	78	22
seurustelukumppani	7	61	39
sukulaisia	17	71	29
ystäviä, tuttavvia, naapureita	31	45	55
työtovereita	18	61	39
tuntemattomia	5	61	39
yhteensä			
av(i)opuoliso	57	82	18
seurustelukumppani	8	62	38
sukulaisia	19	80	20
ystäviä, tuttavvia, naapureita	31	55	45
työtovereita	17	68	32
tuntemattomia	4	66	34

.. Havaintoja ryhmässä alle 50.

juomiskertojen viikkorytmiä, vaan pikeminkin viikonlopun osuus on entisestään korostunut. Perjantaihin ja lauantaihin osui 47 prosenttia vuoden 1976 ja 53 prosenttia vuoden 1992 juomiskerroista.

5. Molemmilla sukupuolilla mutta etenkin naisilla sekä alku- että loppuviikon humalakerrat ovat lisääntyneet pienkertoja nopeammin.

6. Kotiympäristö ja ennen kaikkea oma koti on edelleen suomalaisten suosituin juomipaikka. Vuonna 1992 naisten kerroista 72 prosenttia ja miesten kerroista 69 prosenttia tapahtui kotiympäristössä.

7. Kotiympäristön juomiskerroilla humalakertojen osuus on pienempi kuin anniskeluympäristön. Lisäksi kotiympäristössä pien- ja humalakertojen osuus on pysynyt kuudentois-

ta vuoden aikana muuttumattomana, mutta anniskeluympäristön juomiskerrat ovat muuttuneet molemmilla sukupuolilla huomattavasti märemmiksi.

8. Miesten yksinjuominen on vähentynyt sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. Sukupuolieryksinjuomisessa on huomattavasti kaivautunut. Vuonna 1992 yksinjuomiskertoja on 10 prosenttia naisten ja 14 prosenttia miesten juomiskerroista. Vuonna 1976 vastaavat luvut olivat 10 ja 23 prosenttia.

9. Humalakertojen osuus miesten yksinjuomiskerroista on lisääntynyt 14 prosentista 24 prosenttiin.

10. Puhtaat miesringit ovat vähentyneet sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. Vuonna 1992 naisten kerroista 76 prosentissa ja miesten kerroista 67 prosentissa juomaseura

koostuu sekä miehistä että naisista. Vuonna 1976 miesten juomiskerroista vain 49 prosentissa oli mukana myös naisia.

11. Kummallakin sukupuolella kahden hengen seurat ovat lisääntyneet kaikkein nopeimmin.

12. Naisrinkien humalakertojen osuus on vuonna 1992 huomattavasti suurempi kuin vuonna 1976. Miehillä kaikkein humalavoittoisimpia seuroja ovat miesringit. Sekaseuroissa miesten humalakertojen osuus on huomattavasti pienempi kuin puhtaissa miesseuroissa.

13. Suomalaisen yleisin juomakumppani vuonna 1992 on avo- tai aviopuoliso. Uusia kontakteja alkoholin avulla solmitaan harvoin, sillä vain 4 prosentissa vuoden 1992 juomiskerroista seurassa on ollut mukana ennestään tuntemattomia. Työtoverien merkitys juomaseurana on perhepiiriin verrattuna vähäinen.

14. Humalakertojen osuus on alhaisin niillä juomiskerroilla, joilla juomaseuraan kuuluu avo- tai aviopuoliso. Humalavoittoisin seura on miehillä ystäväpiiri ja naisilla seurustelukumppani.

POHDINTA

Alkoholi on perinteisesti ollut miehisyiden symboli. Sen avulla astutaan askel miehuuteen ja saavutetaan kaverien hyväksyntä. Raskas juominen symboloi miehisyyttä paremmin kuin kevyt, ja mitä enemmän mies sietää alkoholia, sitä miehisempi hän on: ”juo kuin mies”. Naiset ovat lisänneet juomiskertojaan enemmän kuin miehet, mutta he juovat edelleen itsensä humalaan huomattavasti harvemmin kuin miehet. Naisten humalakertojen muutosprosentti kuitenkin puhuu sen puolesta, että vuonna 1992 humalaan juominen ei enää ole vain miesten yksinoikeus. Ennen 60-luvun liberalismia naisten juominen ei ollut hyväksyttyä suomalaisessa yhteiskunnassa. Nykyään siihen, miten naiset suhtautuvat alkoholiin ja miten he käyttävät alkoholia, voi

aikaisempaa enemmän vaikuttaa naisten itse valitsema elämäntapa. Naisten humala voi kuitenkin olla erilainen kuin miesten.

Pasi Falk ja Pekka Sulkunen (1980, 265) kuvaavat miehen myyttistä humalaa seuraavasti: ”Humalassa mies (1) jättää taakseen naisen, (2) turvautuu juomaryhmän kollektiiviseen kykyyn torjua ulkopuoliset häiritsijät ja sisäinen syyllisyys ja (3) päätyy sen turvin kosmiseen yksinäisyyteen”. Saman pyhän kolmion tutkijat ovat havainneet miespuolisten vaikuttajajaksiloiden haastatteluissa vuonna 1993. Vaikuttajanaisten puheenvuoroissa miesten uhmakas humala nähtiin lapsellisena ja vastuuttomana viinalla läträilynä. Oman juomisensa sisältöä analysoidessaan naiset puhuivat terapiaistunnoista. Arki ja arjen myötä todennäköisesti myös mies-, perhe- ja muut ihmissuhteet olivat läsnä naisten humalassa, ja sosiaalisuus ja vastuu toisesta korostuivat (Sulkunen 1993).

Miesten ja naisten humalamaailmojen erolle löytyy vastine myös työelämästä. Matti Kortteinen kutsuu suomalaista työmoraalia selviytymisen eetokseksi. Naisten selviytymisen eetos ei jäsenny uhittelevaksi miehiseksi kilpailuksi, vaan itsellisyys ostetaan uhrautuvalla työllä (Kortteinen 1992). Uhrautuminen ja terapeuttina toimiminen ovat osa naisten perinteistä roolia.

Onkin mahdollista, että naisten alkoholin käytön lisääntyminen riisuu humalaa maskuliinisista piirteistä ja että samalla tapahtuu yleisemmällä tasolla mies- ja naisroolien uudelleenmäärittelyä. Vielä vuonna 1984 keskiluokkaisen ravintolan kanta-asiakasnaiset olivat sitä mieltä, että naisen humala on tuomittavampaa kuin miehen (Ahola 1989; Paakkanen 1991). Naisten humalakertojen raju lisääntyminen uhmaa humalaiseen naiseen kohdistuvia kielteisiä asenteita (Paakkanen 1992). Yleensä asenteet seuraavat käyttäytymistä. Ehkä naisen humalaa ei tulevaisuudessa paheksuta samassa määrin kuin ennen.

Naisilla humalakertojen lisääntyminen on kanavoitunut kahden hengen seuroihin ja

naisseuroihin. Miehillä samaa sukupuolta olevat juomaseurat ovat kaikkein humalavoittoisimpia, mutta heillä humalakertojen lisääntyminen kanavoituu yksinjuomiskertoihin. Humalakertojen osuuden kasvu naisilla naisseuroissa ja miehillä itsensä seurassa tukee sitä oletusta, että sukupuolien humalamaailmat ovat sen verran erilaisia, että niissä viihdytään parhaiten joko saman sukupuolen seurassa tai yksin.

Humalakertojen lisääntyminen on sekä naisilla että miehillä merkinnyt nimenomaan julkisessa tilassa eli ravintolassa tapahtuvien humalakertojen lisääntymistä. Samalla kun ravintolakulttuuri ovimiesten poistumisen ja Alkon kontrollin vähenemisen myötä vapautuu, ravintolakertojen ilme muuttuu humalaisemmaksi. Nuorison suosima Helsingin keskustan ravintola houkutteli huhtikuussa 1994 asiakkaita mainostekstillä ”vedä Marat”. Ravintolapäällikön mukaan kehoitus tarkoittaa kaikessa yksinkertaisuudessaan, että ”tule ja ota kunnan kannit” (Iltalehti 25.4.1994). Kun ravintola voi mainostaa alkoholipoliittista rooliaan tähän tapaan, on selvä, että sen aikaisempi tehtävä oikeaoppisten juomatapojen opinahjona on (ravintola)kontrollin löystymisen myötä vaihtunut toisenlaiseksi (Bruun 1971).

Ravintolakertojen humalavoittoisuus ei ole vain suomalainen ilmiö. Myös muissa maissa kannetaan huolta ravintolakulttuurin tilasta. Sen lisäksi, että ravintoloissa on lupa humaltua, niissä on myös otettu tavaksi tarjoilla hu-

malaisille (Holmila & Haavisto 1994; Stockwell & al. 1993). Australialaiset tutkijat ovat esimerkiksi esittäneet, että haitallisen juomisen vähentämistoimenpiteet pitäisi kohdistaa nimenomaan ravintoloihin, koska runsaan juomisen todennäköisyys on suurempi silloin, kun juomispaikkana on muu kuin oma koti. Etenkin nuoret naimattomat miehet juovat ravintolassa rajummin kuin kotona (Stockwell & al. 1993, 1522). Julkisessa tilassa humaltuminen voi myös Suomessa olla yhteydessä ikään, koska ravintolapalveluita käyttävät useammin hyväkseen alle 30-vuotiaat nuoret aikuiset. Etenkin naisten julkisen humalan runsastumista voi kuitenkin pitää osoituksena siitä, että suomalaiset suhtautuvat jopa naisten humalaan entistä myönteisemmin. Lisäämällä humaltumista yleisissä tiloissa sekä naiset että miehet riisuvat humalaa julkisesta häpeästä.

Vuonna 1982 Matti Virtanen kirjoitti: ”Kaikki yritykset vähentää humalahakuista juomista ovat enemmän tai vähemmän epäonnistuneet – Humalakerrat ovat säilyneet, mutta niiden ympärille ja väliin on levittäytynyt melkoinen määrä pientä ja keskivahvaa juomista” (Virtanen 1982, 83). Vuonna 1992 tiheämpi juominen on saamassa yhä enemmän perinteisiä kulttuuripiirteitä. Humalakerrat ovat sekä naisilla että miehillä lisääntyneet pienkertoja nopeammin sekä alku- että loppuviikolla. Suuntaus puhuu pikemmin perinteisen alkoholikulttuurin sitkeydestä kuin uusien juomatapojen viriämisestä.

KIRJALLISUUS

Ahlström, Salme: Naisten alkoholin käyttö. Teoksessa: Simpura, Jussi (toim.): Suomalai-
sten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Helsinki 1985

Ahola, Eija: Happy hours. Uuden keskiluokan ravintolaelämää. Helsinki: Hanki ja jää, 1989

Bruun, Kettil: Alkoholi – käyttö, vaikutukset ja kontrolli. Helsinki: Tammi, 1971

Falk, Pasi & Sulkunen, Pekka: Suomalainen humala valkokankaalla – suomalaisen miehen myytti-

nen fantasia. Sosiologia 17 (1980): 4, 257–270

de Goor van, I. A. M.: Situational aspects of adolescent drinking behavior. Ph.D. dissertation, Faculteit der Gezondheidswetenschappen, Rijksuniversiteit Limburg: The Netherlands 1990

Holmila, Marja & Haavisto, Kari: Alkoholinkäytön liittyminen poliisin väkivaltatoimiston tutki-
miin tapauksiin Lahdessa. Lahti-projekti: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, työpapereita Nro 9, tammikuu 1994

Kiianmaa, Kalervo: Humala ja sen synty. Teok-

sessä: Kiianmaa, Kalervo & Salaspuro, Mikko (toim.): *Alkoholi. Biolääketieteellinen käsikirja*. Helsinki: Otava, 1993

Kortteinen, Matti: *Kunnian kenttä*. Helsinki: Hanki ja jää, 1992

Mustonen, Heli & Paakkanen, Pirjo & Simpura, Jussi: Työllisten ja työttömien juomatavat. *Alkoholipolitiikka* 58 (1993): 6, 422–436

Paakkanen, Pirjo: Juoppouden luokkakartta. Keskiluokkaisten ravintola-asiakkaiden alkoholin käyttöä koskevat luokitukset. Alkoholioliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuslause n:o 184. Helsinki 1991

Paakkanen, Pirjo: Sukupuolen mukainen kaksoskansalaisuus ja alkoholi. *Alkoholipolitiikka* 57 (1992): 4, 237–251

Paakkanen, Pirjo & Simpura, Jussi: Alkoholi-juomat ja saunominen nyky-Suomessa. *Alkoholipolitiikka* 58 (1993): 5, 331–341

Sillanaukee, Pekka: Alkoholin suurkulutuksen ja kertakäytön rajat. *Pullopösti* (1993): 9, 15

Simpura, Jussi (toim.): *Suomalaisten juomatavat*. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 34. Helsinki 1985

Simpura, Jussi: Ravintolajuominen Suomessa vuonna 1984. *Alkoholipolitiikka* 54 (1989): 2, 50–56

Stockwell, Tim & Lang, Ernie & Rydon, Phil: High risk drinking settings: the association of serving and promotional practices with harmful drinking. *Addiction* 88 (1993), 1519–1526

Sulkunen, Pekka: Mythical images of drinking revisited. Paper presented at the Fourth International Conference on Consumption, Amsterdam 8–11, September 1993

Sulkunen, Pekka & Alasuutari, Pertti & Nätkin, Ritva & Kinnunen, Merja: *Lähiöravintola*. Keuruu: Otava, 1985

Virtanen, Matti: *Änkyrä, tuiske, huppeli*. Muutettava suomalainen humala. Porvoo: WSOY, 1982.

ENGLISH SUMMARY

Pirjo Paakkanen: Finnish drinking occasions in 1976 and 1992 (Suomalaisten juomiskertojen ominaisuudet vuosina 1976 ja 1992)

Data on all drinking occasions within a single week of representative samples of the Finnish population between the ages of 15 and 69 in 1976 and 1992 are analysed. Descriptions of the occasions include the amount drunk, the time and place of drinking and company. Occasions are divided into those of moderate drinking (under one per mil) and heavy drinking (at least one per mil).

The following three themes govern the study: Has only moderate drinking increased or has heavy drinking also become more common? What do drinking occasions tell us about alcohol and daily life? What do we learn about the relationship between men and women?

The number of drinking occasions during the autumn week under investigation grew by slightly more than a million from 1976 to 1992. The difference between the sexes remained more or less the same, with men accounting for most of the occasions.

The relative frequency of moderate and heavy drinking remained more or less unchanged. The majority of occasions involved moderate drinking but the frequency of heavy drinking increased more rapidly among both sexes, among women in particular.

This increase did not result in the occasions being divided more evenly between the days of the week. On the contrary, the proportion of occasions taking place during weekends was even greater in 1992 than in 1976.

Drinking at home continued to be more popular than going out, although heavy drinking was less common at home than outside. Moreover, the relative frequency of heavy use at home remained unchanged during the sixteen years while drinking outside the home became considerably heavier for both sexes.

Both the absolute and relative frequencies of men drinking alone or in a group of men decreased. In 1992, drinking with one's partner was more common than drinking with others. Men drank heavily with their friends and women with their partners.

KEY WORDS:

Drinking habits, Finland, longitudinal study, consumption, culture